

HODNOTENIE A KLASIFIKÁCIA ŽIAKOV

(Edukačná príprava pedagogických/odborných zamestnancov
na vykonanie prvej/druhej atestácie.)

PaedDr. Ján Dravecký, PhD., IJP Levoča, december 2011

Úvod – legislatívne normy

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení neskorších zmien a doplnkov, v ustanovení § 14 oprávňuje ministerstvo školstva na vydávanie všeobecne záväzných právnych predpisov, smerníc a pokynov. V súlade s týmto ustanovením citovaného zákona vydalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

- Metodický pokyn č. 21/2011 na hodnotenie a klasifikáciu žiakov stredných škôl
- Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy

Uvedené metodické pokyny majú za cieľ zjednocovať postup učiteľov základných a stredných škôl pri hodnotení a klasifikácii žiakov. Ministerstvo školstva má oprávnenie kontrolovať, ako sa tieto pokyny uplatňujú v praktickej pedagogickej činnosti učiteľov (prostredníctvom štátnej školskej inšpekcie).

Medzi princípy výchovy a vzdelávania v základných a stredných školách v súlade s ustanovením § 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), patrí aj **princíp kontroly a hodnotenia kvality výchovy a vzdelávania a kvality výchovno-vzdelávacej sústavy**. Hodnotenie žiaka je nevyhnutnou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. V zmysle ustanovenia § 144, ods. 1, písm. m) zákona č. 245/2008 Z. z. **má žiak právo na informácie týkajúce sa jeho osoby a jeho výchovno-vzdelávacích výsledkov**. Podobne ustanovenie § 144, ods. 6 písm. c) zákona č. 245/2008 Z. z. dáva **právo zákonnému zástupcovi žiaka byť informovaný o výchovno-vzdelávacích výsledkoch svojho dieťaťa**. Ako uvádza Turek I., „na základe kontroly a z nej vyplývajúceho hodnotenia a klasifikácie sa rozhoduje o ďalšom osude žiakov“¹ – voľba povolania, životné zameranie, prijatie na vyšší typ školy a pod.

Každá cieľavedomá ľudská činnosť sa skladá v podstate z troch činností: plánovanie činnosti, vlastná činnosť, kontrola činnosti. Toto platí aj pre vyučovací proces.

Hodnotenie a klasifikácia

Pod **hodnotením** rozumieme posúdenie výsledkov vyučovacieho procesu. Hodnotenie je pripisovanie hodnoty tým, kto hodnotí (subjektom hodnotenia,

---

¹ TUREK, I.: *Didaktika*. Bratislava : Iura Edition, 2008, s. 338

učiteľom) tomu, kto je hodnotený (objekt hodnotenia, žiak). Podstatou hodnotenia je **porovnanie výsledkov** činnosti žiaka (jeho vedomostí, zručností, postojov) zistených preverovaním (skúšaním)

- s určenými požiadavkami, normami, vzormi (napr. výkonové štandardy, výkon iných žiakov)
- so sebou samým

Hodnotenie môže mať tri zložky:

- a) kvantitatívnu charakteristiku → vo forme napr. „*žiak správne vyriešil 8 úloh z 12*“
- b) kvalitatívnu charakteristiku → vyjadrenú slovami „*žiak nemal pri riešení úloh problémy*“
- c) hodnotiaci úsudok → môže byť vyjadrený napr. takto: „*Peter sa zlepšil*“

Hodnotenie žiaka sa v rámci vzdelávania na základných a stredných školách vykonáva podľa úrovne dosiahnutých výsledkov, a to (1) **slovným hodnotením**, (2) **klasifikáciou** a (3) **kombináciou klasifikácie a slovného hodnotenia** (porov. § 55 zákona č. 245/2008 Z. z.).

Klasifikácia je zaraďovanie jednotlivých žiakových výkonov do výkonnostných skupín, stupňov. V našom školstve je päť stupňov. Učiteľ žiaka klasifikuje, ak jeho hodnotenie vyjadrí v koncentrovanej podobe formou čísla – **známky**, alebo inou formou – na vysokých školách sa klasifikácia vyjadruje pomocou písmen A, B, C, D, E, Fx. V prvom ročníku primárneho vzdelávania môže mať klasifikácia podobu symbolickú: odtlačok obľúbeného zvieratka (včielka – symbol pracovitosti, mačka – symbol pozornosti, medveď – symbol lenivosti a pod.) Základom na pridelenie klasifikačného stupňa, známky, symbolu,... je výsledok získaný **skúšaním, preverovaním**.

Hodnotenie žiaka môže mať aj **slovnú formu** – hovoríme o slovnom hodnotení. Ide o učiteľovo slovné hodnotenie výkonu žiaka poukázaním na jeho prednosti (čo urobil dobre, čo zvládol dobre,...), nedostatky, chyby a príčiny týchto chýb. Súčasťou slovného hodnotenia je aj usmernenie, ako sa týchto nedostatkov či chýb má žiak vyvarovať, ako ich má odstrániť, ako má zlepšiť svoj výkon.

Kontrola vyučovacieho procesu (skúšaním, preverovaním,...), ktorej výsledkom je hodnotenie (známkou, písmenom, symbolom – klasifikácia alebo slovné hodnotenie) by mali spĺňať tieto **funkcie**:

- **diagnostická funkcia** → spočíva v určení miery vedomostí, zručností a návykov žiakov, v rozpoznaní ich schopností, postojov, hodnotovej orientácie, v zistení predností a nedostatkov

- **prognostická funkcia** → spočíva v určení perspektívy žiakov, možnosti ich ďalšieho vývoja, čím a za akých predpokladov sa môžu stať, ako môžu napredovať
- **motivačná funkcia** → hodnotenie je vonkajšou motiváciou učenia žiaka; udržiava, prípadne zvyšuje študijnú aktivitu žiaka
- **výchovná funkcia** → hodnotenie má formovať pozitívne morálne, charakterové a vôľové vlastnosti a postoje žiaka (napr. čestnosť, samostatnosť, pracovitnosť, vytrvalosť,...) a odstraňovať negatívne vlastnosti (lenivosť, pohodlnosť, povrchnosť,...)
- **informačná funkcia** → hodnotenie poskytuje informáciu o výsledkoch vyučovacieho procesu žiakovi, jeho rodičovi, učiteľovi, riaditeľovi školy, zriaďovateľovi
- **spätnoväzbová funkcia** → získané informácie o výsledkoch výchovy a vzdelávania poskytujú žiakovi (vnútorná spätná väzba) a učiteľovi (vonkajšia spätná väzba) možnosť regulovať svoj postup pri učení (žiak) a vyučovaní (učiteľ) tak, aby sa efektívne dosiahli ciele vyučovacieho procesu

Metódy a formy skúšania

Kritérií na klasifikáciu metód preverovania (skúšania) je niekoľko, uvedieme základné:

- a) podľa spôsobu vyjadrovania sa žiakov pri skúšaní, podľa zdroja informácií:
  - ústne skúšanie – žiak sa pri skúšaní vyjadruje ústne
  - písomné skúšanie - žiak sa pri skúšaní vyjadruje písomne (napr. píšú správu, referát, kreslia, riešia didaktický test,...)
  - praktické skúšanie – žiaci vykonávajú pri skúšaní praktickú činnosť (píšu na počítači, pracujú s náradím, zhotovujú výrobok, prezentáciu,...)
- b) podľa počtu súčasne skúšaných žiakov rozoznávame skúšanie
  - individuálne (jeden žiak)
  - skupinové (3 – 5 žiaci)
  - hromadné, frontálne – všetci žiaci triedy, alebo všetci žiaci príslušného ročníka na území štátu (testovanie deviatakov, externá časť maturitnej skúšky)
- c) podľa časového zaradenia a funkcie rozoznávame skúšanie
  - prijímacie skúšky (pri výberovom pokračovaní na stredné a vysoké školy)
  - priebežné skúšanie (z učiva jednej vyučovacej hodiny)

- súhrnné skúšanie (z učiva tematického celku alebo za celé klasifikačné obdobie)
- záverečné skúšky (ukončovanie štúdia na stredných školách – záverečná skúška, maturitná skúška, absolventská skúška)
- opravné skúšky (nariadené alebo povolené po predchádzajúcom nedostatočnom hodnotení)

Metódy a formy hodnotenia

Aj tieto metódy a formy sa rozdeľujú podľa viacerých kritérií. Ako sme už uviedli – **podstatou hodnotenia je porovnávanie**. Podľa toho, s čím sa žiak – jeho výkon – porovnáva, rozoznávame tieto druhy hodnotenia:

- a) **rozlišujúce hodnotenie** → tzv. NR hodnotenie (*norm-referenced*), alebo tiež hodnotenie relatívneho výkonu. Výkon žiaka je porovnávaný s výkonom iných žiakov.
- b) **overujúce hodnotenie** → tzv. CR hodnotenie (*criterion-referenced*), alebo tiež hodnotenie absolútneho výkonu. Žiak je porovnávaný s určitou vopred stanovenou normou (výkonové štandardy – exemplifikačné úlohy). Zisťuje sa, či žiak splnil kritérium, alebo nie (napr. skúšanie a hodnotenie v autoškolách).
- c) **individualizované hodnotenie** → žiak je porovnávaný s úrovňou vlastných možností a schopností, alebo so sebou samým v čase, teda so svojim vlastným predchádzajúcim výkonom. Toto hodnotenie sa používa najmä v alternatívnom školstve.

Podľa **časového zaradenia** rozoznávame hodnotenie

- priebežné → žiak sa hodnotí a klasifikuje viackrát, a to v priebehu celého vyučovacieho obdobia
- záverečné → žiak sa hodnotí a klasifikuje jednorazovo, na konci vyučovacieho obdobia

Podľa **cieľa** sa rozoznáva formatívne a sumatívne hodnotenie:

- **formatívne hodnotenie** → cieľom je spätná väzba, získavanie informácií, ako sa žiaci učia, diagnostikovanie nedostatkov, chýb, ťažkostí a ich príčin v procese učenia sa žiaka s cieľom odstrániť ich.
- **sumatívne hodnotenie** → cieľom je určenie výsledkov procesu učenia sa žiaka, úrovne jeho vedomostí, zručností a postojov. Je spravidla spojené s klasifikáciou žiakov.

Podľa toho, či žiaci vedia, že sú hodnotení alebo nie, existuje **formálne hodnotenie** (žiaci sú naň vopred upozornení a majú možnosť sa pripraviť, napr.

zopakovať si učivo) a **neformálne hodnotenie** (založené na pozorovaní bežnej činnosti žiakov vo vyučovacom procese).

Existuje **hodnotenie priebehu nejakej činnosti** (napr. laboratórne práce, cvik – cvičenie) alebo **hodnotenie výsledku činnosti** (vyriešená úloha – výsledok, nie postup riešenia, vyhotovený model, nakreslený výkres,...).

Ak žiaka hodnotí učiteľ, ktorý ho učí, hovoríme o **internom hodnotení**. Ak hodnotenie vykonáva niekto cudzí – učiteľ z inej školy, inšpektor,... hovoríme o **externom hodnotení**.

Nedostatky súčasného spôsobu skúšania a hodnotenia žiakov

Skúšanie a hodnotenie žiakov je veľmi náročná a zodpovedná časť pedagogickej práce učiteľa. Výsledky skúšania a hodnotenia žiakov bývajú často príčinou sporov a konfliktov medzi učiteľmi a žiakmi, medzi učiteľmi a rodičmi žiakov. To naznačuje, že skúšanie a hodnotenie (klasifikácia) sú sprevádzané určitými nedostatkami. Pokúsime sa naznačiť, ktoré sú to nedostatky a v čom spočívajú ich príčiny.

Kontrola vyučovacieho procesu sa v určitom zmysle podobá meraniu a kontrole kvality výrobkov v priemysle. Meranie má dve stránky: ČO merať? a AKO merať?

Miera správnosti odpovede na otázku „Čo merať?“ sa posudzuje tzv. **validitou** (vyjadruje správnosť, platnosť merania). Miera správnosti odpovede na otázku „Ako merať?“ sa posudzuje **reliabilitou** (presnosťou, spoľahlivosťou). Kontrolór v závode si zoberie presné meradlo alebo merací prístroj, odmeria veľkosť potrebnej veličiny a zistený výsledok porovná s požadovanou hodnotou. V takom prípade je zabezpečená vysoká reliabilita merania.

Ako je to pri kontrole vyučovacieho procesu? Nemáme určený jednoznačný ideálny stav. Ideálny stav predstavujú ciele vyučovacieho procesu. Výsledkom vyučovacieho procesu sú

- vedomosti – ich zapamätanie a porozumenie
- zručnosti – špecifický a nešpecifický transfer (schopnosť riešiť úlohy, použiť vedomosti pri riešení typických – školských a netypických úloh, aplikácia vedomostí)
- schopnosti – napr. schopnosť učiť sa, schopnosť vytrvať,...

Otázka je, v akom vzájomnom pomere majú byť tieto zložky zastúpené v hodnotení? Máme presné, spoľahlivé meradlo? Ako merať postoje žiakov, rozvoj ich schopností, aké na to použiť meracie prostriedky (napr. testy)?

Nemáme ani jednotku merania, ktorou môžeme výkon žiaka merať! Máme k dispozícii známky, ale nemáme jasne definované, čo je to dvojka, trojka,...²

Meriame väčšinou iba momentálny výkon žiaka. Ale žiacky výkon nie je stály, naopak, je často veľmi premenlivý. Hodnotíme a klasifikujeme žiaka dosť často? Ako často ho hodnotiť, aby jeho hodnotenie bolo reliabilné, teda spoľahlivé a spravodlivé? Dôsledkom sú najmä tieto nedostatky:

a/ subjektivita hodnotenia žiakov

Sú známe prípady, keď učitelia klasifikovali tú istú odpoveď žiaka úplne rozdielne a dokonca ten istý učiteľ klasifikoval tú istú odpoveď žiaka úplne odlišne v časovom odstupe. Žiak dostane iné známky, ak ho učí iný učiteľ. Kritéria hodnotenia a klasifikácie sa menia od učiteľa k učiteľovi, od školy ku škole, od jedného regiónu k druhému.

b/ prognostická funkcia hodnotenia

Mnoho učiteľov má skúsenosť, že žiaci, ktorí mali na strednej škole, či dokonca na vysokej škole veľmi dobrý prospech, sa v živote niekedy uplatnili horšie, ako ich prospechovo slabší spolužiaci. Čo je príčinou tohto rozporu? Jednou z hlavných príčin je rozdielnosť hodnotiacich kritérií v škole a v praxi. Zamestnávateľ nevyžaduje od absolventa sumu čiastkových vedomostí, ale vyžaduje komplexný, syntetický prehľad, orientáciu v problémoch, schopnosť samostatného logického myslenia, schopnosť adaptácie pri zmenách. Vyžaduje orientáciu v pomôckach, príručkách, smerniciach, v normách, zákonoch a pod.

c/ zisťovanie a hodnotenie osvojenia kľúčových kompetencií žiakmi

Učitelia nevedia, ako merať postoje žiakov, ich hodnotový systém, rozvoj ich schopností a nemajú na meranie týchto výstupov vyučovacieho procesu meracie prostriedky (dotazníky, postojové škály, testy schopností a pod.). Preto zisťujú iba tie výstupy vyučovacieho procesu, ktoré zistiť vedia – momentálnu úroveň vedomostí a zručností žiakov. Hlavným cieľom našich škôl by sa mal stať rozvoj kľúčových kompetencií (spôsobilostí) žiakov. Učitelia by mali mať nástroje na meranie dosiahnutej úrovne týchto kompetencií.

Uvedieme príklad. Štátny vzdelávací program ISCED 1 uvádza, že absolvent primárneho vzdelania má mať osvojené – okrem iných – aj **osobné, sociálne a občianske kompetencie**. Žiak s dobre rozvinutými uvedenými kompetenciami

---

² Metodické pokyny na hodnotenie a klasifikáciu žiakov základných škôl v Čl. 3 Hodnotenie prospechu a správania stanovujú čo má žiak ovládať (poznatky, pojmy a zákonitosti) a ako ich má vedieť využívať pri intelektuálnych, motorických, praktických a iných činnostiach, ako má uplatňovať kľúčové kompetencie, aby bol klasifikovaný stupňom 1 (výborný), stupňom 2 (chválitebný) atď. Metodické pokyny na hodnotenie a klasifikáciu žiakov stredných škôl uvádzajú kritéria na klasifikáciu v predmetoch podľa vzdelávacích oblastí (jazyk a komunikácia, človek a spoločnosť, človek a príroda,...).

má základy pre smerovanie k pozitívnemu sebaobrazu a sebadôvere; uvedomuje si vlastné potreby a tvorivo využíva svoje možnosti; dokáže odhadnúť svoje silné a slabé stránky ako svoje rozvojové možnosti; uvedomuje si dôležitosť ochrany svojho zdravia a jeho súvislosť s vhodným a aktívnym trávením voľného času; dokáže primerane veku odhadnúť dôsledky svojich rozhodnutí a činov atď. (ďalšie 4 požiadavky). Školský vzdelávací program má obsahovať okrem iného aj vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov. Mal by teda obsahovať aj nástroje (dotazníky, sociogramy,...), ktorými by učitelia vedeli zmerať a určiť úroveň, mieru s akou si žiaci osvojili kľúčové kompetencie. Majú také nástroje školy vypracované? Nemali by byť z dôvodu objektivity meraní také nástroje univerzálne, rovnaké pre všetky školy (podľa typu a druhu školy)? A čo štátna školská inšpekcia? Akými nástrojmi meria – ak vôbec meria – úroveň osvojenia si kompetencií. Z ostatnej zverejnenej Správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2009/2010 vyplýva, že takéto merania inšpekcia nerobila.³

Podľa nášho názoru, ***pokiaľ učitelia nebudú zisťovať mieru dosahovania týchto cieľov*** (kompetencií), nebudú mať spätnú väzbu, ***nebudú ani vedieť určiť, či určitý postoj žiakov alebo určitú schopnosť vôbec rozvíjajú***, a celý proces rozvoja osobnosti žiaka bude naďalej procesom náhodným, živelným, neriadeným!

d/ aké je skúšanie, také je učenie žiakov

Je známe, že mnohí žiaci sa pripravujú na vyučovanie (učia sa) tak, ako ich učitelia skúšajú. Mnohí učitelia (je ich väčšina??) však skúšanie orientujú iba na nižšie úrovne – ciele, najmä na zapamätanie si informácií (faktov, vzorcov, poučiek, definícií). Dôsledkom je, že žiaci preferujú pamäťové učenie.

e/ preferencia rozlišujúceho hodnotenia (NR hodnotenie)

Na našich školách prevažuje rozlišujúce hodnotenie, pri ktorom sú žiaci navzájom porovnávaní. Ak je žiak hodnotený ako menej úspešný v porovnaní so spolužiakmi, býva tým frustrovaný, nervózny, čo môže viesť k postupnému znechuteniu, ba až k odporu učiť sa, k negatívnemu postojovi ku vzdelávaniu, k odcudzeniu sa škole, k negatívnemu sebahodnoteniu, k strate sebadôvery a až k závažným psychickým poruchám. Jedným z najdôležitejších cieľov vzdelávania v súčasnosti má byť rozvíjanie schopnosti učiť sa, teda príprava na celoživotné vzdelávanie. Ak sa má tento cieľ dosiahnuť, musí sa vytvárať pozitívny vzťah žiaka k učeniu. Frustrujúce, nespravodlivé skúšanie

---

³ Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2009/2010. In: www.sšiba.sk (29.11.2011)

a hodnotenie žiakov však môže v nich vyvolať negatívny vzťah k učeniu, ktorý môže mať dlhodobý charakter. Žiak sa nebude chcieť ani neskôr, v dospelosti, učiť, vzdelávať sa sám od seba.

f/ klasifikácia žiakov a stres

Klasifikácia – skúšanie žiakov na známky – vyvoláva u mnohých žiakov **strach**⁴ a stres. V prípade strachu, ohrozenia, ľudský mozog prepína na nižšie úrovne svojej činnosti, pri ktorej sa efektívnosť výkonu žiakov v oblasti učenia prudko znižuje a dokonca celý proces učenia sa môže zastaviť, zablokovať.

g/ skúšanie žiakov na známky a učiteľ

Skúšanie žiakov na známky má nepriaznivý vplyv aj na mnohých učiteľov, na ich vyučovacie postupy. Je známe, že v deviatom ročníku základnej školy učitelia tých vyučovacích predmetov, z ktorých žiaci robia prijímacie skúšky na stredné školy (najmä slovenský jazyk a matematika), sa sústreďujú na prípravu žiakov na tieto prijímacie skúšky. Podobne je to v poslednom ročníku na stredných školách, najmä na gymnáziách, kde sa žiaci pripravujú na prijímacie skúšky na vysoké školy. Didaktické testy, ktoré sú súčasťou prijímacích skúšok, obsahujú často úlohy na reprodukciu množstva vedomostí. Učitelia tak v záujme zachovania „dobrého mena školy“ i svojho, venujú neprimerane veľa času na zapamätanie si učiva žiakmi, nezostáva im potom čas na komplexný rozvoj osobnosti žiakov.

V niektorých školách riaditeľ školy využíva klasifikáciu žiakov na hodnotenie kvality práce učiteľa a podľa toho aj učiteľov finančne odmeňuje (kritériom je počet vyznamenaných žiakov, celkový priemer prospechu žiakov a pod.). To môže viesť k tomu, že učiteľ umelo vylepšuje prospech svojich žiakov.

Treba tu konštatovať aj ten fakt, že pre niektorých učiteľov je skúšania a klasifikácia jediným prostriedkom na udržanie disciplíny a osobnej autority v triede.

h/ žiak ako pasívny objekt hodnotenia

Sú učitelia (koľko ich je?), ktorí pri skúšaní a následnom hodnotení žiakov nedávajú priestor žiakom, aby sa mohli sami podieľať na procese hodnotenia. Dokonca ani žiakov nezoznámia s kritériami, podľa ktorých ich hodnotia. Takéto skúšanie a hodnotenie neplní rozvíjajúcu funkciu → nerozvíja schopnosť sebaoznania a sebahodnotenia a tým aj sebarozvoja žiaka.

---

⁴ Strach a úzkosť je jeden z dvoch negatívnych citov; druhý je smútok (depresia). Strach sa považuje za chorobný, ak (1) je podstatne silnejší, než zodpovedá existujúcej hrozbe a (2) ak ho sám človek vníma ako bezdôvodný – v tom prípade ide o neurotickú fóbiu. Pokiaľ človek nevie povedať, čoho sa bojí, hovoríme o úzkosti.

Pokiaľ učiteľ hodnotí žiaka bez sprievodného slovného hodnotenia, žiak nemá dostatočnú spätnú väzbu – informáciu o svojom procese učenia, nevie prečo, ako a v čom sa má zlepšiť, nechápe príčiny svojich nedostatkov a tým ani nevie cestu k náprave. Vyjadrenie žiakovho prospechu známku má malú informačnú hodnotu aj pre rodičov žiaka, pre učiteľov, ktorí budú žiaka učiť v ďalších ročníkoch v ďalšom štúdiu. Zo známky samej sa nedá totiž určiť, ako žiak k tejto známke dospel. Je žiak klasifikovaný napr. trojkou pretože je lajdák, alebo naopak, že je usilovný, ale má pomalé tempo práce? Čo z takého žiaka môže v budúcnosti byť a za akých podmienok? Odpovede na tieto a podobné otázky známka nedáva!

i/ problém – priemerný prospech

V našom školstve sa pomerne veľký dôraz kladie na priemerný (celkový) prospech.⁵ Je pritom známe, že mnohí ľudia sú nadaní a zameraní skôr užšie a nie všestranne.

Problém sa javí ako kritický napr. pri prijímacom konaní na stredné školy. Uvedieme príklad. Na SOŠ elektrotechnickú sa hlásia dvaja žiaci: žiak A – je jednotkár, prospel s vyznamenaním, ale o štúdium elektrotechniky veľký záujem nemá - aby to študoval chcú viac jeho rodičia; žiak B – jeho priemerný prospech je „prispel“, má slabší prospech zo spoločensko-vedných predmetov, ale veľmi sa zaujíma o elektrotechniku, je rádioamatér. Vo väčšine prípadov prijmú na SOŠ žiaka A. Vystáva otázka: Je správna orientácia na samé jednotky zo všetkých predmetov a za každú cenu?

j/ hodnotiť iba výsledok, alebo aj proces učenia?

Ďalší nedostatok súčasného spôsobu hodnotenia a klasifikácie uvedieme na príklade. Učiteľ vyvolal dvoch žiakov, žiaka A a žiaka B. Obaja rovnako dobre odpovedali a učiteľ im dal rovnaké známky. Ale žiak A pochopil a zapamätal si učivo priamo na vyučovacej hodine, zatiaľ čo žiak B sa učil doma niekoľko hodín, pomáhal mu pri tom starší brat. Je správne, ak obidvaja žiaci dostali rovnaké známky za rovnaký výkon? K tomu istému výkonu sa dopracovali úplne inými cestami. Môžeme namietat, veď platí, že v živote sú rozhodujúce výsledky. Je to pravda. Ale učiteľovou povinnosťou je sformovať v žiakoch také schopnosti, ktoré im umožnia v živote dosahovať trvalo dobré výsledky (ide o schopnosť samostatne myslieť, rozhodovať sa, konať, schopnosť učiť sa). Preto **by učiteľ nemal hodnotiť iba výsledok procesu učenia sa, ale aj vlastný proces učenia sa.**

---

⁵ Celkové hodnotenie žiaka nultého ročníka, prípravného ročníka ZŠ sa vyjadruje: (a) prospel, (b) neprospel. Celkové hodnotenie žiaka druhého až deviatego ročníka ZŠ a žiaka SŠ sa vyjadruje: a) prospel s vyznamenaním, (b) prospel veľmi dobre, (c) prospel, (d) neprospel. (porov. § 55, ods. 7 a ods. 8 zákona č. 245/2008 Z. z.).

k/ dominancia ústneho skúšania

V súčasnosti na našich školách dominuje ústne skúšanie žiakov, a to najmä ako individuálne skúšanie pri tabuli. Ústne skúšanie má viacero predností, ktoré vyplývajú z toho, že reč je základným dorozumievacím prostriedkom človeka. Pomocou reči sa rozvíja naše myslenie a poznanie. Ústne skúšanie je osobnejšie a ľudskejšie ako písomné skúšanie. Môžu sa pri ňom hodnotiť aj osobné vlastnosti žiaka. Skúšaný žiak môže vysvetliť, obhájiť a osvetliť svoju odpoveď. Žiaci sa pri ústnom skúšaní môžu aj naučiť, doplniť si medzery vo svojich poznatkoch... Osobný kontakt pri skúšaní však vyvoláva **subjektivitu hodnotenia**. Spôsobuje je tzv. „haló efekt“, imidž žiaka v škole, vzhľad žiaka, správanie žiaka... Niekedy sa stáva, že učiteľ vyvolá žiaka v hneve (afekte) za trest, že sa počas prestávky zle správal. Pri ústnom skúšaní dostane každý žiak iné úlohy, preto odpovede žiakov sú ťažko porovnateľné. Úlohy pri ústnom skúšaní nepokrývajú reprezentatívne celé učivo. Žiaka ovplyvňuje tréma, strach,... Pri ústnom individuálnom skúšaní vznikajú veľké časové straty.

Ak sa nezabezpečí komisionálne ústne skúšanie, viac ústnych skúšok za klasifikačné obdobie a to stále u iných učiteľov, ak nebudú stanovené jednoznačné ciele skúšania, nemožno zabezpečiť validitu a reliabilitu ústneho skúšania, teda ani objektívnosť a spravodlivosť. Tieto požiadavky je v podmienkach hromadného vyučovania ťažké zabezpečiť. Preto sa v hospodársky vyspelých krajinách sveta individuálne skúšanie na klasifikáciu žiakov používa iba obmedzene.

Ako možno odstrániť nedostatky skúšania a hodnotenia žiakov

Základnou požiadavkou je dosiahnutie čo najvyššej validity (aby učiteľ naozaj skúšal to, čo skúšať chce a má) a reliability (presnosti, spoľahlivosti). Na to je potrebné, aby si učiteľ vopred pripravil konkrétne ciele, ktorých dosiahnutie chce preveriť a zvolil si optimálny spôsob preverovania a hodnotenia. V prípade písomných skúšok je potrebné vopred si pripraviť aj skórovanie a váženie jednotlivých úloh a ich častí, ako aj transformačný kľúč – prevod skóre (počet získaných bodov) na známky. Váženie je pridelovanie váh významu, dôležitosti úlohám alebo ich častiam.

Predpokladom objektívneho hodnotenia i klasifikácie žiakov je **poznanie ich individuálnych osobitostí**. Učiteľ by mal vedieť, že určitý žiak je veľký trémista, má problémy s vyjadrovaním (zajakáva sa), je mimoriadne citlivý, nebol prítomný na predchádzajúcom vyučovaní a pod.

Odporúča sa, aby akákoľvek **metóda a forma skúšania** a hodnotenia pozostávala **z troch etáp**:

- predskúšobnej
- skúšobnej
- poskúšobnej

V **predskúšobnej etape** by mal učiteľ zodpovedať tieto otázky: Čo budem skúšať? Ako to budem skúšať a hodnotiť? Kedy to budem skúšať a hodnotiť? Odpoveď na prvú otázku si vyžaduje najmä výber učiva, ktorého osvojenie žiakmi bude učiteľ zisťovať, určenie konkrétnych cieľov tohto učiva, určenie váh (významnosti) jednotlivých častí (prvkov) učiva. Odpoveď na druhú otázku si vyžaduje výber optimálnej metódy a formy skúšania, konštrukciu prostriedku skúšania (napr. didaktického testu, zadania projektu a pod.), skórovanie a váženie jednotlivých prvkov prostriedku (napr. úloh didaktického testu), transformačnú tabuľku na prevod získaných výsledkov (napr. skóre didaktického testu) na známky. Odpoveď na tretiu otázku si vyžaduje zohľadniť študijné zaťaženie žiakov a podľa možnosti aj koordinácia s ostatnými učiteľmi. Žiaci by mali v dostatočnom časovom predstihu poznať odpovede na všetky tri otázky. To im umožní dostatočnú prípravu na skúšanie, zníži ich obavy a stres, zvýši ich motiváciu a študijné úsilie a v konečnom dôsledku aj výkon a výsledky skúšania.

Pri **vlastnom skúšaní** (druhá etapa) je dôležité dodržať objektivnosť, spravodlivosť skúšania a hodnotenia; zabezpečiť rovnaké podmienky pre všetkých skúšaných žiakov, minimalizovať „haló efekt“ (napr. pri oprave didaktického testu by nemal vedieť mená žiakov), zabezpečiť, aby hodnotenie nasledovalo čo najskôr po skúšaní, hodnotiť nie len číslom, ale aj slovne, pričom hodnotiace výroky majú byť jasné, stručné, zrozumiteľné a konkrétne, aby hodnotený žiak vedel, prečo dostal príslušnú známku, aké boli nedostatky v jeho práci, v čom a ako sa má zlepšiť.

V **poskúšobnej etape** by učiteľ mal zistiť validitu a reliabilitu príslušného skúšobného prostriedku (vykonať štatistickú a javovú analýzu), zabezpečiť si spätnú väzbu od žiakov na príslušnú metódu skúšania a urobiť opatrenia na zlepšenie prípadných neuspokojivých výkonov žiakov (napr. určiť termín individuálnych konzultácií, doučovania a pod.).

Medzi ďalšie požiadavky, ktorých splnenie prispeje k odstráneniu nedostatkov skúšania a hodnotenia žiakov patria:

- učiteľ by mal vytvoriť pri skúšaní a hodnotení žiakov dobrú atmosféru (klímu), mal by minimalizovať strach, stres žiakov. V žiadnom prípade

by nemal skúšanie a hodnotenie používať na udržanie svojej autority, disciplíny, alebo ako trest.

- žiakov výkon pri skúšaní má učiteľ nie len klasifikovať, ale aj slovné hodnotiť. Hodnotiace výroky majú byť výstižné, pravdivé, učiteľ má žiakovi vysvetliť, ako má dosiahnuť lepší výsledok. Tým učiteľ pomôže rozvinúť v žiakoch schopnosť sebakontroly a sebahodnotenia. Hodnotenie by malo pôsobiť na žiaka povzbudivo, malo by sa orientovať predovšetkým na kladné stránky žiakovej osobnosti. Pri hodnotení by mal prihliadať na vývin žiaka, na jeho predchádzajúce výkony.
- hodnotenie a klasifikácia žiakov majú nasledovať čo najskôr po hodnotenom výkone – po skúšaní. Posilňuje sa tým spätnoväzbový a motivačný účinok hodnotenia.
- v prípade, že žiak získa zlú známku, treba mu dať možnosť opraviť si ju. Najmä slabším žiakom treba dať možnosť aj dobrovoľne sa prihlásiť odpovedať, ale úroveň náročnosti pri tom neznižovať.
- pri individuálnom skúšaní žiakov pri tabuli (doposiaľ na našich školách prevažuje), by mali byť úlohy pre vyvolaných žiakov jasné, jednoznačné, zrozumiteľné, logicky presné a štylisticky správne. Odpoveď by mala byť časovo racionálna. Pri tom počas skúšania je potrebné zabezpečiť plnohodnotnú činnosť všetkých žiakov triedy.
- výsledná klasifikácia žiaka sa nemá určovať na základe aritmetického priemeru známok získaných žiakom za klasifikačné obdobie. Znamky majú rôznu dôležitosť, váhu, ktorá závisí od cieľov a učiva príslušného vyučovacieho predmetu.
- problematike kontroly vyučovacieho procesu by sa mal vo väčšej miere venovať aj pedagogický výskum; výsledkom by mali byť štandardizované didaktické testy, výkonové vzdelávacie štandardy a iné prakticky použiteľné prostriedky na validné a reliabilné zisťovanie postojov žiakov k vyučovaniu, vzdelávaniu.
- v ďalšom (kontinuálnom) vzdelávaní učiteľov je potrebné venovať problematike kontroly výsledkov vyučovacieho procesu patričnú pozornosť tak, aby učitelia nie len teoreticky, ale aj prakticky ovládali jednotlivé metódy a formy skúšania, hodnotenia a klasifikácie žiakov.

Literatúra:

- TUREK, I.: *Didaktika*. Bratislava : Iura Edition, 2008
- SKALCOVÁ, J.: *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007
- *Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, č. 2011-3121/12824:4-921.
- *Metodický pokyn č. 21/2011 na hodnotenie a klasifikáciu žiakov stredných škôl*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, č. 2011-3533/8039-1:922.
- *Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní*.